

ВІДГУК

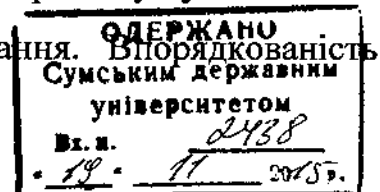
офіційного опонента

на дисертаційну роботу Соколенко Людмили Федорівни
на тему: «Організаційно-економічні засади управління екологічною
безпекою в системі регіонального природокористування», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього
середовища

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження

Одним з головних чинників сталого розвитку регіонів України є дотримання вимог екологічної безпеки. Особливість розвитку сучасної системи регіонального природокористування ґрунтується на тому, що будь-яке порушення вимог екологічної безпеки як всієї системи так й окремих її елементів відбивається на загальній сталості системи. Аналізуючи соціальну, економічну й екологічну логіку процесів екологічної безпеки, що відбуваються в системі регіонального природокористування, необхідно звернути увагу перш за все на управлінські аспекти її забезпечення: на рівні між соціумом і природою, на рівні виробничих систем та на рівні регіону в цілому. Дуже важливо визначити рівень збалансування фінансових можливостей з екологічними потребами регіону, дотримуватись своєчасного фінансування екологічних програм та заходів. Тому, сталість системи регіонального природокористування залежить від ролі управлінських чинників в сфері екологічної безпеки, тих управлінських дій та економічних інструментів, які сприяють стимуляції процесів розвитку в системі регіонального природокористування.

Актуальними в цьому контексті є організаційно-економічні та фінансові аспекти управління екологічною безпекою в системі природокористування регіону, а також питання фінансової спроможності регіону у питаннях відтворення системи регіонального природокористування.

управлінських дій та організаційно-економічних інструментів управління екологічною безпекою повинно створювати основу для ефективного розвитку всієї системи регіонального природокористування. Питання, пов'язані з формуванням організаційно-економічного механізму управління екологічною безпекою регіонів в умовах економічної нестабільності, визначення відповідних індикаторів та інструментів, потребує більш глибокого наукового обґрунтування. Таким чином, виникає необхідність розроблення та удосконалення науково-методичних підходів до удосконалення організаційно-економічних засад управління екологічною безпекою в системі регіонального природокористування, що визначило актуальність, мету та завдання дисертаційної роботи.

2. Зв'язок роботи з державними та галузевими науковими програмами і темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до тематики науково-дослідних програм національного та регіонального значення. Зокрема, дослідження виконувались у контексті «Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2014–2018 рр.» (Постанова Президії НАН України № 179 від 20.12.2013), а саме: економіка природокористування й охорони навколишнього середовища; фінанси, грошовий обіг і кредит та відповідно до пріоритетних комплексних міждисциплінарних досліджень: проблеми раціонального природокористування, регіональний розвиток; «Основних напрямів державної політики України в сфері охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» (Постанова ВРУ від 05.03.1998 № 188/98-ВР); «Основних засад державної екологічної політики України на період до 2020 року» (Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-IV); Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері (Розпорядження КМУ від 15 серпня 2012 р. № 569-р).

Пропозиції дисертанта враховані при роботі над науково-дослідними темами Сумського національного аграрного університету: «Розвиток національного менеджменту за умов ринкових трансформацій та глобалізації економіки» (номер державної реєстрації 0108U000341, 2008-2012 рр.), де автором обґрунтовано підходи до формування ефективного механізму управління екологічною безпекою в умовах глобалізації економіки; та «Розвиток менеджменту організацій в умовах світогосподарської інтеграції та глобалізаційних викликів» (номер державної реєстрації 0114U002209, 2014-2018 рр.), де автором обґрунтовано підходи до врахування рівня фінансово-екологічної безпеки на національному та регіональному рівнях при розробці державних та регіональних стратегій розвитку.

3. Ступінь обґрунтованості основних положень дисертаційної роботи, висновків і рекомендацій, їх достовірність та повнота викладу в опублікованих працях

У дисертаційній роботі Соколенко Л.Ф. отримано нові науково обґрунтовані результати щодо удосконаленні науково-методичних підходів до управління екологічною безпекою в системі регіонального природокористування.

При обґрунтуванні наукових положень, висновків та рекомендацій, дисертанткою було проведено комплексний аналіз і узагальнення фундаментальних положень економічної теорії та теорії економіки природокористування й охорони навколишнього середовища. Отримані в роботі висновки і рекомендації достатньо обґрунтовані. Інформаційно-фактологічну базу дослідження склали зібрані і опрацьовані особисто автором офіційні матеріали Державного комітету статистики України, обласних управлінь статистики, законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, наукові монографії та статті вітчизняних та зарубіжних авторів, ресурси офіційних сайтів Інтернету.

Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується широким переліком опублікованих робіт за темою дисертації та їх оприлюдненням. Так, основні положення дисертації доповідалися на профільних науково-практичних конференціях в різних регіонах України (2007-2015 рр.) та отримали позитивні відгуки. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані в 21 науковій праці, у тому числі 1 підрозділ у колективній монографії, 9 статей у наукових фахових виданнях України, 11 публікацій у збірниках матеріалів конференцій. В опублікованих наукових працях повністю висвітлена сутність отриманих результатів та їх наукова новизна.

Висновки є логічно обґрунтованим підсумком проведеного дослідження та повністю відображають основні положення виконаної роботи та перспективні напрями її практичного застосування.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Вивчення змісту дисертації, опублікованих наукових праць та автореферату дає підстави стверджувати, що найбільш суттєвими в науковому і практичному значенні є результати дисертаційної роботи, які містять елементи наукової новизни:

1. Вагому наукову цінність становлять результати аналізу та узагальнення наукових праць щодо сучасного трактування сутності понять «екологічна безпека» та «фінансова безпека» та удосконалення такого поняття як «фінансово-екологічна безпека регіону» в сучасних умовах господарювання (п. 2.1., стор. 63-73, 180 дисертації). Авторка доводить, що найбільш обґрунтованим є комплексний підхід, згідно з яким в системі регіонального природокористування розгляд даного поняття відображає спроможність суб'єктів системи регіонального природокористування забезпечити захищеність регіону від потенційних загроз нестабільності та сформулювати достатній обсяг

фінансових ресурсів для підтримки екологічно сталого розвитку регіону (п. 2.1., стор. 67 дисертації та стор. 7 автореферату).

2. Доцільним, на наш погляд, є розширення системи принципів забезпечення фінансово-екологічної безпеки регіону (п. 2.1., стор. 72-73, 117 дисертації). Як показали дослідження, загальноприйняті принципи системності, обґрунтованості, гнучкості та своєчасності, авторка пропонує доповнити принципом збалансування фінансово-екологічних індикаторів та принципом стратегічної координації. Це створить передумови для узгодження обсягів фінансових ресурсів, необхідних на реалізацію еколого-орієнтованих заходів в контексті забезпечення регіонального розвитку, а також дозволить передбачати координування дій суб'єктів системи регіонального природокористування, їх взаємодію та узгодження управлінських рішень щодо забезпечення та управління фінансово-екологічною безпекою регіону (стор. 8 автореферату).

3. У дисертаційній роботі доведено, що в основі оцінки показників екологічної безпеки в системі управління регіональним природокористуванням лежить узгодження економічної та природної підсистем у сукупності, з одного боку, з фінансовою підсистемою, з іншого боку. При цьому авторка визначає особливості взаємодії фінансових та екологічних індикаторів екологічної безпеки в системі регіонального природокористування та необхідність врахування їх взаємовпливу для регіонального розвитку в сучасних умовах господарювання (п. 2.3., стор. 92-93 дисертації, стор. 6-7 автореферату).

4. Як показали дослідження, екологічна безпека відіграє значну роль в системі регіонального природокористування, а вивчення особливостей фінансової складової екологічної безпеки регіону створюють передумови до розроблення механізму, за яким можливо забезпечити захищеність регіону від потенційних загроз та сформуванню достатній обсяг фінансових ресурсів для підтримки екологічно сталого розвитку регіону (п. 2.3., стор. 85-88 дисертації, стор. 7-8 автореферату). Цілком обґрунтованим є те, що врахування рівня фінансової стійкості регіону при формуванні стратегії екологічно безпечного розвитку сприятиме підвищенню ефективності процесу фінансового

забезпечення системи регіонального природокористування та усуненню різного виду диспропорцій. Відповідну оцінку пропонується здійснювати з урахуванням фактору часу (п. 3.1., стор.135-139 дисертації).

5. Науковим здобутком авторки є науково-методичний підхід до оцінки рівня фінансово-екологічної безпеки регіону на основі розрахунку інтегрального показника. Авторка пропонує визначати цей показник шляхом діагностики фінансових та екологічних індикаторів безпеки за критерієм наявності тісного взаємозв'язку між ними та з урахуванням ступеня їх мінливості під дією ризиків природного та антропогенного характеру (п. 2.3., стор. 113-116 дисертації). За результатами оцінювання пропонується групувати регіони залежно від рівня фінансово-екологічної безпеки регіону та фінансової стійкості регіонів (стор. 10 автореферату), що в подальшому дозволить формувати стратегії екологічно безпечного розвитку регіонального природокористування.

6. Заслужують на увагу пропозиції авторки щодо управління екологічною безпекою регіону на основі співвідношення рівнів фінансово-екологічної безпеки та фінансової стійкості регіонів (п. 3.2., стор. 137-139 дисертації). Цей підхід дозволяє на основі розрахунку відповідних коефіцієнтів визначати рівень збалансування їх в часі та в обсязі в процесі стратегічного управління екологічною безпекою регіону. На практиці авторський підхід дозволяє суб'єктам управлінської діяльності реалізовувати інвестиційні еколого-орієнтовані проекти з урахуванням ризиків на основі удосконалення інструментарію оцінки ступеня збалансованості обсягів фінансового забезпечення суб'єктів системи регіонального природокористування з потребами регіону на реалізацію заходів еколого-орієнтованої діяльності (стор. 13-14 автореферату).

5. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Теоретичні та методичні положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи доведені до рівня практичних розробок і можуть бути

застосовані як у подальших дослідженнях, так і в практичній роботі органів місцевого самоврядування та державної влади, які пов'язані з управлінням процесами регіонального природокористування в умовах забезпечення екологічної безпеки.

Практична значимість отриманих в дисертації наукових результатів підтверджується їх використанням Департаментом екології, паливно-енергетичного комплексу та природних ресурсів Сумської обласної державної адміністрації при розробці Стратегії економічного і соціального розвитку Сумської області на період до 2015 року "Нова Сумщина – 2015" (довідка про впровадження №01-20/800 від 17.04.2015р.), Комунальним підприємством «Сумижилкомсервіс» (довідка №01/360 від 27.05.15 р.). Окремі теоретичні та методичні положення дисертації впроваджені у навчальному процесі Сумського національного аграрного університету при викладанні дисциплін «Фінанси природокористування», «Економіка, організація і управління природокористуванням в АПК», «Регіональна економіка (екологія)», «Економіка землекористування і землевпорядкування» (акт від 17 лютого 2015 р.).

6. Дискусійні положення та зауваження дисертації

Не зважаючи на в цілому позитивну оцінку дисертації Соколенко Людмили Федорівни, деякі положення мають дискусійний характер:

1. На жаль, не отримали розвиток положення викладені в роботі щодо нормативно-інформаційного забезпечення фінансово-екологічної безпеки в системі регіонального природокористування (п. 1.2, стор. 47-49 дисертації, рис. 1 автореферату). Доцільно було б виокремити в якості складових новизни узгодженість параметрів нормування екологічної та фінансової складових в системі регіонального природокористування.

2. Незрозуміло, яким чином потрібно інтерпретувати можливе значення рівня фінансово-екологічної безпеки у випадку відсутності антропогенних ризиків ($\alpha = 0$) або у випадку відсутності кореляції фінансових та екологічних індикаторів безпеки (форм. 2.23, стор. 109-112 дисертації; формула 1, стор. 10

автореферату). Не зрозуміло як автор бачить змістову характеристику від'ємного значення інтегральних показників екологічної та фінансової складової фінансово-екологічної безпеки регіону.

3. Робота значно виграла б, якщо в дисертації приділили увагу не тільки визначенню переліку індикаторів, що формують стан фінансово-екологічної безпеки регіонів. Необхідним є, на наш погляд, розгляд індикаторів фінансово-екологічної безпеки через призму сталого розвитку регіону, а саме: аналізу показників стану системи регіонального природокористування, що співвідносний із їх граничними значеннями (індикатори рівноваги) та успішності досягнення поставлених цілей в системі регіонального природокористування (індикатори реакції) (п. 3.1, стор. 98-102 дисертації).

4. На нашу думку, пропозиції авторки щодо структури організаційно-економічного механізму управління фінансово-екологічною безпекою регіону не достатньо обґрунтовані з позиції розподілу функцій та їх виконавців, зокрема в частині кластерних основ управління (п. 3.1, стор. 134-140, 169 дисертації). Доцільно було б зазначити суб'єктів управління та характер їх участі, в тому числі і регіональних органів влади в регулюванні питань фінансово-екологічної безпеки в системі регіонального природокористування (рис. 2, стор. 9 автореферату). Також не пояснюється, яким чином даний механізм буде інтегровано в систему управління природокористуванням у регіоні.

5. В підрозділі 3.3 (стор. 170-177 дисертації) дисертаційної роботи авторка зазначає, що за допомогою запропонованого підходу до управління екологічною безпекою регіону досягається ефективність інвестиційних еколого-орієнтованих проектів в системі регіонального природокористування, що варто було б доповнити відповідним поясненням з точки зору аналізу збиткоємності цих проектів та підтвердженням оцінки відвернених еколого-економічних збитків від забруднення навколишнього середовища (або інших еколого-економічних ефектів).

6. Доцільно було б в дисертаційній роботі, на наш погляд, провести глибокий аналіз інструментів економічної мотивації суб'єктів управління для удосконалення процесу відбору пріоритетних стратегій управління екологічною безпекою в системі регіонального природокористування та конкретизувати їх вплив на зміну рівня фінансово-екологічної безпеки регіону (п. 3.2, стор. 141-142; п. 3.3, стор. 163 дисертації).

7. В роботі присутні окремі недоліки редакційного характеру. Так, при розрахунку ефективності реалізації альтернативних інвестиційних проектів із будівництва сміттєпереробного комбінату (стор. 172-174 дисертації) доцільно було б вказати період визначення показників та їх розмірність.

Наведені критичні оцінки та дискусійні моменти не зменшують загальної цінності виконаної дисертаційної роботи та не знижують її загальної позитивної оцінки.

7. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Соколенко Людмили Федорівни є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, в якому наведене авторське вирішення важливого наукового завдання щодо удосконалення науково-методичних підходів до управління екологічною безпекою в системі регіонального природокористування.

Тематика дисертаційного дослідження відповідає пріоритетним напрямкам розвитку науки і техніки, державній економічній політиці та державним і регіональним науковим програмам і темам. Дисертаційна робота відповідає профілю спеціалізованої вченої ради Д 55.051.01 Сумського державного університету та паспорту спеціальності 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища.

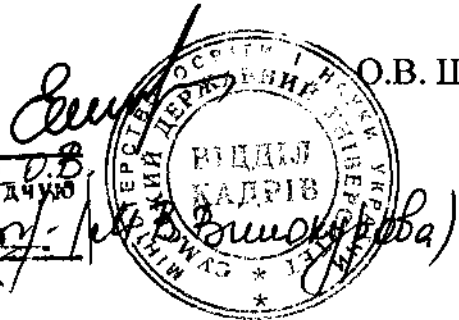
Автореферат дисертації в повній мірі розкриває її зміст, основні наукові результати та їх наукову новизну й практичну значимість. Публікації за темою дисертації достатньо повно відображають отримані наукові результати і ступінь

їх наукової новизни. Основні положення дисертаційного дослідження пройшли апробацію на наукових і науково-практичних конференціях, де отримали позитивну оцінку. Наведені у відгуку критичні зауваження не носять принципового характеру і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Дисертаційна робота та її автореферат виконані з дотриманням вимог, які визначені п.п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її авторка – Соколенко Людмила Федорівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища.

Офіційний опонент:

докторант кафедри економіки та
бізнес-адміністрування
Сумського державного університету
кандидат економічних наук

О.В. Шкарупа